

Gebedsruimte

Martijn van Dam is lid van de Tweede Kamer en woordvoerder Integratiezaken van de PvdA-fractie. Op zijn weblog en in de Volkskrant (9/3/2012) vertelt hij hoe hij daarover denkt.¹ We moeten moslims als gewone burgers behandelen en we hoeven volgens hem geen rekening te houden met hun geloofsopvattingen. Dat betekent onder meer, aldus Van Dam, dat openbare onderwijsinstellingen hun moslimleerlingen of -studenten geen eigen gebedsruimte moeten bieden.

Van Dam legt niet uit waarom hij zo 'n gebedsruimte verwerpelijk vindt. Christenen wordt niets in de weg gelegd als ze zondagochtend naar de kerk willen. Maar moslimscholieren en -studenten krijgen vrijdags niet vrijaf als ze omstreeks het middaguur naar de moskee willen gaan, terwijl dat toch hún wekelijkse eredienst is. OK, dat stuit op organisatorische bezwaren. Maar mogen ze in de lunchpauze dan in elk geval ergens op school samenkomen om het vrijdagse middagebed te vieren? Nee, volgens Van Dam behoren openbare onderwijsinstellingen dat niet te faciliteren.

Een interessante vraag wordt dan in hoeverre Van Dam meent dat gelovigen überhaupt in de publieke ruimte mogen bidden. Neem een protestants-christelijke of katholieke leerling in de schoolkantine. Mag deze bij het begin van de maaltijd de handen vouwen of een kruisje slaan? Vermoedelijk zal Van Dam deze tekenen van vroomheid wel willen tolereren. Maar als een rechtzinnige moslimleerling voorafgaand aan de dagelijkse lunch een bidkleedje uitrolt om op islamitische wijze te bidden, wil Van Dam dat dan opeens verbieden? Dat lijkt me een ernstige vorm van discriminatie. Of wil Van Dam dat de moslimleerling even een leeg lokaal opzoekt om daar zijn of haar bidritueel te volvoeren?

In Duitsland is tot in hoogste instantie uitgevochten of moslimscholieren gelegenheid moeten krijgen op school te bidden.² Dat wil zeggen: tijdens de lunchpauze een bidkleedje spreiden, knielen en de voorgeschreven gebeden uitspreken, en liefst natuurlijk op een plek waar anderen daar geen last van hebben. De Duitse rechters hebben gevonnist dat moslimscholieren daar in principe recht op hebben. Voor de goede orde kan de school daarvoor een aparte ruimte aanwijzen, maar zij kan 't ook op z'n beloop laten waar de betrokkenen met hun bidkleedje neerstrijken.

In Nederland kwam de Commissie Gelijke Behandeling (CGB 3/8/2000), in elk geval wat het openbaar onderwijs betreft, tot eenzelfde oordeel: de school mag moslimleerlingen niet verbieden te bidden en aldus hun godsdienstige plichten uit te oefenen, maar zij hoeft daarvoor geen speciale ruimte ter beschikking te stellen.³

De volgende vraag is: mag een openbare school een speciale ruimte aan moslimleerlingen ter beschikking stellen om daar te bidden? In 2004 heeft onderwijsminister Maria van der Hoeven (CDA) daarover, in antwoord op kamervragen, een standpunt geformuleerd:⁴ het openbaar onderwijs is in levensbeschouwelijke kwesties neutraal en mag moslimleerlingen dus niet voortrekken. Als een onderwijsinstelling een gebeds- of stiltecentrum ter beschikking stelt, moet dat, aldus de minister, voor leerlingen (c.q. studenten) van alle gezindten toegankelijk zijn. De minister is niet ingegaan op de vraag in hoeverre niet-moslims op door-de-weekse dagen animo zouden hebben om van dergelijke faciliteiten gebruik te maken. Evenmin besteedt ze aandacht aan de bijzondere positie van het *gemeenschappelijke* vrijdagse middagebed in de geloofsbeleving van moslims, vergelijkbaar met de christelijke eredienst op zondagochtend.

Mei 2006 deed minister Van der Hoeven bij de Onderwijsraad een adviesaanvraag die nauw bij deze problematiek aansloot: hoe moeten etnisch gemengde scholen omgaan met culturele diversiteit in hun leerlingenpopulatie en hoe kunnen ze een schoolcultuur tot stand brengen die de verschillende etnische groepen verbindt en die hun een veilig leefklimaat biedt? Maart 2007 werd het adviesrapport opgeleverd: *De Verbindende Schoolcultuur*.⁵ Helaas gaan de opstellers niet op de fundamentele vraag in die de Duitse rechters en de Nederlandse CGB bevestigend hebben beantwoord: mogen katholieke, protestantse, islamitische en joodse leerlingen op hun eigen wijze bidden op school? Wel worden vier schoolculturen onderscheiden: Een Kennig A-religieus (école laïque), met een verbod op godsdienstige of levensbeschouwelijke uitingen; Een Kennig Monoreligieus (bv. protestants-christelijk of rooms-katholiek), met een verbod op afwijkende godsdienstige uitingen; Open Monoreligieus, tolerant jegens uitingen van andere godsdiensten en levensbeschouwingen; en Open Multicultureel, tolerant jegens uitingen van alle godsdiensten en levensbeschouwingen.^{6,7} In de twee laatstbedoelde schoolculturen kan er, aldus de Onderwijsraad, welbewust een gebeds- of stilleruimte worden gecreëerd waar (ook) moslimleerlingen kunnen bidden. De Raad is van oordeel dat schoolbesturen de vrijheid moeten krijgen zelf te bepalen aan welke schoolcultuur zij de voorkeur geven.⁸

Een paar maanden geleden heeft de Katholieke Universiteit Leuven haar nota *Levensbeschouwelijke Diversiteit* uitgebracht, die een uitstekend voorbeeld vormt van de derde schoolcultuur die door de Onderwijsraad onderscheiden is: een in oorsprong Monoreligieuze universiteit die in haar instellingscultuur maximale openheid wil betrachten jegens gelovigen uit andere godsdiensten en religies.⁹ Eén van de pijlers van haar diversiteitsbeleid is dat alle studenten op elk van de vier campussen gebruik kunnen maken van bezinnings- en gebedsruimtes (pp. 15-16). Tevens wordt in de nota geïnventariseerd hoe andere onderwijsinstellingen in binnen- en buitenland vorm geven aan hun beleid op het gebied van levensbeschouwelijke diversiteit (pp. 2-7).

Ook in Nederland hebben vele universiteiten en hogescholen, mede in het kader van de groeiende aandacht voor internationalisering van het hoger onderwijs, een Stiltecentrum ingericht waar (ook) moslimstudenten kunnen bidden. Het is interessant dat zo'n Stiltecomplex soms mede bestemd is voor moeders die willen kolven en voor de EHBO-post: dus voor privacygevoelige activiteiten die men liever niet in het oog van Jan Alleman verricht. Maar er zijn ook instellingen, zoals de (niet-openbare) Hogeschool van Amsterdam, die aan hun EenKennige (A-religieuze dan wel Monoreligieuze) grondslag hechten en daarom geen gebedsfaciliteiten voor moslims wensen te creëren. Journalisten van de NOS hebben onlangs trachten uit te zoeken welke hogeronderwijsinstellingen gebedsfaciliteiten bieden.¹⁰

Martijn van Dam is lid van de tweedekamerfractie van de PvdA, woordvoerder Integratiezaken en aspirant-partijleider. Hoe staat hij tegenover zo'n Stiltecentrum? Als we zijn uitlatingen letterlijk nemen, heeft hij geen bezwaar tegen gebeds- of meditatiefaciliteiten binnen een openbare onderwijsinstelling, zolang deze niet uitsluitend voor moslimleerlingen of -studenten bestemd zijn. Hij heeft, evenals eertijds minister Van der Hoeven, slechts bezwaar tegen *eigen* gebedsfaciliteiten voor moslims. Maar het zou hem sieren als hij zich duidelijk uitspreekt over de prealabele vraag: komt iedere gelovige, dus ook iedere moslimleerling of -student, het recht toe op enigerlei plek binnen de muren van een openbare onderwijsinstelling te bidden en aldus aan zijn of haar geloofsplichten te voldoen? In 2009 heeft het partijcongres van de PvdA in haar *Resolutie Integratie* (§3.4) bepaald dat iedereen zijn geloof in vrijheid moet kunnen belijden.¹¹ Laat haar fractiewoordvoerder er nu dan ook geen doekjes om winden: staat het gelovigen vrij te bidden binnen de muren van een openbare onderwijsinstelling?

Wes Holleman

weblog onderwijs 12-3-2012

<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ http://www.martijnvandam.com/home/PvdA_moet_opkomen_voor_de_mensen_die_hun_leven_in_eigen_hand_willen_nemen.html?id=217

² <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/de-volkskrant-duitse-moslim-mag-bidden-op-school> (14/3/2008); <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/duitse-moslim-mag-bidden-op-school-ii> (2/12/2011).

³ <http://www.cgb.nl/oordelen/oordeel/218181/volledig>

⁴ <http://parlis.nl/pdf/kamervragen/KVR19375.pdf> (2/2/2004).

⁵ http://www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/305/documenten/de_verbindende_schoolcultuur.pdf

⁶ <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/een-verbinding-schoolcultuur-voor-openbaar-onderwijs> (2/6/2007).

⁷ Wat het openbaar (en niet-confessioneel bijzonder) onderwijs betreft, correspondeert het onderscheid tussen EenKennig A-religieus en Open Multicultureel met de twee soorten neutraliteit die door het Amsterdamse gemeentebestuur zijn onderscheiden: *Exclusieve (negatieve) Neutraliteit* versus *Inclusieve (positieve) Neutraliteit* (<http://www.amsterdam.nl/?ActId=133851>). De voormalige Amsterdamse deelraadvoorzitter Ahmed Marcouch (PvdA) is een warm pleitbezorger van de laatstbedoelde Inclusieve Neutraliteit. Zie ook: <http://www.onderwijsethiek.nl/zonder-categorie/marcouch-over-segregatie-en-desegregatie> (9/6/2008).

⁸ Naar mijn indruk is er vanuit het ministerie niet op deze analyse van de Onderwijsraad gereageerd. Zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/30183/kst-30183-27> en <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-31135-20.pdf>.

⁹ <http://www.kuleuven.be/diversiteit/NOTALevensbeschouwelijkeDiversiteit.pdf> (21/12/2011); <http://www.demorgen.be/dm/nl/1344/Onderwijs/article/detail/1368717/2011/12/26/Studenten-KU-Leuven-mogen-examens-uitstellen-wegens-religieuze-redenen.dhtml>.

¹⁰ <http://nos.nl/artikel/349385-conflict-om-gebedsruimte-hogeschool.html> (8/3/2012).

¹¹ <http://www.pvda.nl/publicatie/bibliotheek/publicaties/2009/03/Verdeeld+geleden,+gedeelde+toekomst+definitief.html> (14/3/2009); zie ook: <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/normeren-confronteren-tolereren> (25/1/2009) en <http://www.onderwijsethiek.nl/onderwijs/pvda-over-de-nieuwe-nederlanders-verdeeld-verleden-gedeelde-toekomst> (26/12/2008).